

14. HAFTA

AIT182 ve AIT282

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ II

KBUZEM

Karabük Üniversitesi

Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi

Jeopolitik ve Türkiye'nin Jeopolitik Konumu

1. Jeopolitiğin Tanımı ve Unsurları

Tanımı:

Jeopolitik siyasi coğrafyadan doğan bir bilim dalıdır. Bu bilim siyasi coğrafyanın devletlere sağladığı avantaj ve dezavantajları inceler.

Jeopolitik için üzerinde uzlaşmış bir kısa tanım yoktur. Jeopolitik, devletlerin coğrafi özellikleriyle siyasetleri arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalıdır denilebilir. Kavramın isim babası İsveçli Rudolf Kellen'dir. Jeo ve Politik sözcükleri ayrıştırıldığında Jeopolitik sözcüğü "yer-siyaseti" anlamını akla getirir. C. Haushofer jeopolitiği içinde yaşadığı coğrafi bölgenin ve tarihî gelişmelerin etkisi altında değişen siyasal hayat şekli olan devletin, üzerinde yaşadığı yer ile ilişkisi olarak tanımlar.

Jeopolitik bilimi, coğrafyacı ve siyasi coğrafyacıların öncülüğünde ortaya çıkmış ve onların çalışmalarıyla kurumsallaşmıştır. Öte yandan siyaset bilimciler de bu bilimin gelişmesini sağlamışlardır. Askeri stratejistler için de, jeopolitik önemli bir rehberdir. Dünyanın dört bir yanındaki karar alıcılar 20. Yüzyılın başından itibaren jeopolitikten yararlanmıştır.

Jeopolitiği belirleyen ana unsur siyasi coğrafyadır. Siyasi coğrafya; yeryüzü şekilleri, demografya, sosyo-kültürel ve ekonomik durum, siyasi sınırlar gibi unsurlardan beslenir. Siyasi coğrafyayı ilgilendiren doğal etkenler içerisinde siyasi coğrafyayı birinci derecede etkileyen unsurlar coğrafi mevki, saha, yer şekilleri, iklim özellikleri ve sularıdır.

Jeopolitik, coğrafi unsurların dış politika hedeflerine ulaşılması amacıyla incelenmesi ve uygulanmasıdır. Yani bir devletin dış politikasında belirlemiş olduğu hedeflerine ulaşması için coğrafi unsurlardan yararlanmasıdır. Jeopolitik daha ziyade dış politikanın belirlenmesinde coğrafi unsurlardan yararlanır.

Jeopolitiğin Unsurları:

Jeopolitiğin Unsurları Alt birimler (unsurları) ayrı ayrı incelenerek jeopolitik değerlendirme yapılabilir. Unsurlardan birisinin dikkate alınmaması yanlış sonuçlara ulaştırır.

1. Jeopolitiğin en önemli ayaklarından birisi coğrafi unsurlardır. "Değişmeyen

Unsurlar” Değerlendirmesi yapılan ülke veya bölgenin aşağıdaki özelliklerini içerir:

2. Değişen Unsurlar veya Beşeri Unsurlar: Sosyal; ekonomik, politik, askeri ve kültürel değerler.

3. Zamanın etkileri: Potansiyel (gizli) değerlerin güncelleşmesi.

“Devletlerin takip edecekleri politikalar kendi coğrafyaları içinde saklıdır”, sözü değişmeyen unsurların-coğrafi unsurların- yeri ve önemi hakkında fikir verebilir. Örnek olarak İngiltere coğrafyasının İngiliz politikalarındaki etkisi ile Türkiye coğrafyasının Türk politikasındaki etkisi çok farklıdır. Ülkelerin yönetim şekilleri büyük değişikliklere uğradığı halde dış politikalarının değişmemesi, coğrafyanın, değişmeyen unsurlarının etkisiyledir. Değişmeyen unsurlardan alan (saha ve büyüklüğü) jeopolitik açıdan çok değerlidir. Bu alan, stratejik kaynaklara da sahipse (petrol, su kaynakları, maden yatakları, tarımsal verimlilik vb.) evrensel değerde jeopolitik odak olmaya en azından adaydır. Birinci ve İkinci Dünya Harplerinde Rusya’yı Almanya önünde, 1812’de Napolyon karşısında başarılı kılan unsur, Rusya’nın genişliğidir. Anadolu’nun sahip olduğu alan, İstiklal Harbi’nin kazanılmasında önemli bir etkindir.

Alan (saha) güvenli sınırlarla (deniz, dağ, çöl...) çevrili ve bunun sonucu olarak coğrafi bütünlüğe sahipse (bir ada devleti, kenar devlet veya kıta devleti) daha fazla jeopolitik doğa taşır. Coğrafi unsurlarla birlikte; sosyal, ekonomik, politik, askeri, kültürel değerlerin oluşturduğu yapı, uluslararası ilişkileri ve politikaları belirlemektedir. Jeopolitik geleceğe yönelik hükümlere ulaşmak için bütün bu unsurları, zaman içindeki gelişme yönleri ile dikkate almak gerekiyor. Jeopolitik, coğrafyanın sadece siyasi coğrafya bölümünden değil, fiziki coğrafya, biyolojik coğrafya, beşeri coğrafya bölümlerinden de yararlanır, zaman unsurunu kullanır, geleceğe ait hükümler çıkarır.

2. Jeopolitik Teoriler

1971 yılında hâkimiyet teorileri tasnif edilmiş ve iki başlık altında toplanmıştır:

1. Fiziki Coğrafyaya Dayalı Teoriler: Kara Hâkimiyet Teorisi ve Kenar Kuşak Teorisi
2. Salt Kuvvete Dayalı Teoriler: Deniz Hâkimiyet Teorisi ve Hava Hâkimiyet Teorisi

Fiziki Coğrafyaya Dayalı Teoriler:

Kara Hâkimiyet Teorisi

- İngiliz Jeopolitikçi Halford Mackinder tarafından geliştirilen bu teoriye göre, Doğu Avrupa ve Sibirya bölgesi dünyanın Heartland’ını yani Kalp Sahasını oluşturur.

- Heartland'ın çevresindeki Balkanlardan Çin'e kadar olan saha İç Kenar Hilal ya da Rimland kuşağıdır. Bunun dışında kalan Amerika-Afrika-Avustralya-Japonya hattı ise Dış Kenar Hilal ya da Dünya Adasının Peykleri olarak kabul edilir.
- Teori: Doğu Avrupa'ya hükmeden bir devlet Heartland'a hakim olur. Heartland'a hükmeden ise önce İç Kenar Hilal'e, sonra da Dış Kenar Hilal'e, yani bütün dünyaya hükmeder. Mackinder'e göre dünya karasının ve denizlerinin bir bütün olarak ele alınması gerekir. Ve vurucu asıl güç Kara Kuvvetleridir. Ancak hem karada hem de denizde güçlü olan devlet, en güçlü devlettir.
- Bu görüş özellikle Hitler tarafından kabul görmüş ve II. Dünya Savaşı ile uygulamaya geçilmiştir.

Mackinder Heartland'ı, Sibiry'a'nın buzlarla kaplı, dümdüz sahillerinden Belucistan ve İran'ın kızgın sarp kıyılarına kadar uzanan uçsuz bucaksız büyük arazi olarak tanımlar. Mackinder, ya bir Rus-Alman ittifakının, ya da Rusya topraklarını ele geçirecek bir Çin-Japon İmparatorluğunun dünya hâkimiyetini sağlayacağını ileri sürmüştür. Bu görüş özellikle Hitler tarafından kabul görmüş ve İkinci Dünya Savaşı ile uygulamaya geçilmiştir. Sonuç olarak; Sibiry steplerinin Kuzey kutbuna yakın olması ve insan yaşamına elverişli olmaması nedeniyle, Asya kıtasının dünyanın kalbi olması düşünülemez. Zira kalp denilen bir yerin etrafı korunan, güvenilir bir merkezde olması gerekmektedir.

Kenar Kuşak Teorisi

Kenar Kuşak Teorisinin fikir babası Spykman, aynı zamanda ABD'nin çevreleme politikasının da fikir babasıdır.

Bu teoriye göre hâkim güç Heartland değil, Dış Kenar Hilal üzerindeki ülkelerdir. Bunların başında ABD gelir. İç kenar hilal üzerindeki alana hâkim olan güç Avrasya'ya hükmeder, Avrasya'ya hükmeden güç ise dünyanın geleceğini belirler. Bilindiği gibi Soğuk Savaş döneminde Sovyetlere karşı ABD politikaları, Çevreleme ve Caydırıcılık politikaları üzerine oturtulmuştur. 1947'den sonra Türkiye ve Yunanistan'ı desteklemeye yönelik "Truman Doktrini"nin uygulanması, NATO gibi organizasyonların kurulması, aslında iç kenar hilal üzerindeki ülkeleri bütünleştirmek amacını gütmektedir.

Salt Kuvvete Dayalı Teoriler

Deniz Hâkimiyet Teorisi:

ABD'li Amiral Alfred Mahan (1841-1914) bir jeopolitikçi olmamasına rağmen, dünyadaki mücadelenin genellikle denizlerin kontrolü için yapıldığı sonucuna ulaşmıştır. Bunun sonucu olarak: "Dünya egemenliğinin anahtarı, deniz yollarının kontrolündedir" tezini ortaya atmış ve savunmuştur. Kara kuvvetleri ile dünyada

ancak belirli ölçüde yer işgal edilebilir, hâlbuki dünya egemenliği veya büyük imparatorluklar kurmak için deniz aşırı nokta ve bölgelerin ele geçirilmesi ve bunlarla anavatan arasındaki irtibatı sürdürmek için de denizlerde egemen olmak gereklidir. Mahan, teorisinde İngiltere ve ABD gibi okyanuslara hâkim devletlere, Rusya ve Almanya gibi karada güçlü devletlere oranla daha fazla şans tanımıştır. MAHAN, deniz gücünün taraflara askeri anlamda sağladığı hareket serbestisi nedeniyle, büyük devletler arasındaki bir savaşın kaderinin denizlerde tayin edilebileceğini savunmuş, bu nedenle ülkesi ABD'nin açık deniz donanması oluşturmaya önem vermesi gerektiğini vurgulamıştır. Mahan'ın görüşleri gerek yaşadığı dönemde, gerekse sonradan, başta ABD olmak üzere birçok ülkenin asker ve devlet adamları tarafından ilgi ile karşılanmış ve uygulanmıştır. Birleşik Devletlerin, uçak gemileriyle(elinde 12 adet bulunmaktadır) beraber deniz aşırı filolar oluşturmaları, bu filoların uluslararası sularda seyir halinde olması ve askeri müdahalede bulunacağı bölgelere intikal ettirmesi, bu teoriyi benimsediğinin göstergesidir.

Hava Hâkimiyet Teorisi:

Bu teoriye göre; Bir milletin dünya hâkimiyetini elinde tutabilmesi için havada üstünlük sağlayan güçlü bir hava filosuna sahip olması gerekir. Bu görüşün en güçlü savunucuları yine ABD ve İngiltere'dir. ABD ve İngiltere, tüm Ortadoğu'yu kontrol altında tutmak amacıyla Akdeniz'de ve Hint Okyanusunda hava üslerine sahiptir ve sürekli hareket halinde bulunan uçak gemileri bulunmaktadır. Uygulama II. Dünya Savaşında başlamıştır. Vietnam'da uygulanmış ve günümüzde ABD'nin de müdahil olduğu Ortadoğu'da yaşanan bölgesel krizlerde ve Irak-Kuveyt krizlerinde uygulanma imkânı olmuştur.

Analist John COLLINS'e göre; teori uzay boyutunda incelediğinde; yerküreyi saran uzaya hükmeden, Dünya gezegenine hükmeder; ay'a hükmeden, Dünyayı çevreleyen uzaya hükmeder.

Hava boyutunun uzaya genişlemesi, son yıllarda meydana gelen bir gelişmedir. Uzay gerek gözlem, haberleşme ve istihbarat, gerekse de anti-balistik(nükleer) sistemlerin yerleştirilmesine yönelik olarak kullanılmaktadır. Bunlar son derece pahalı sistemler olması nedeniyle, ABD ile giriştiği silahlanma yarışında SSCB'nin çöküşünde önemli bir etken olmuştur. ABD Başkanı George W. Bush'un 2004'te "Uzayın Keşfi Vizyonu" adı altında açıkladığı "Ay'da üs kurma ve Mars'a insan gönderme" projesi bu kapsamda ele alınabilir.

3.Jeopolitiğin Önemi

Toplum ile coğrafi mekân arasındaki ilişkiler bireylerin ve devletlerin ilgisini sürekli çekmiştir. Yeryüzü, daha ilk çağlardan itibaren planlı ve programlı yayılmalara ve yerleşmelere sahne olagelmıştır. Eski medeniyet sahaları, devletler ve toplumlar

arası mücadeleler bunu açıkça göstermektedir.

Devlet adamları ülke yönetiminde jeopolitiğe dayanmak zorundadırlar. Çünkü uluslararası her davranışın, politik problemin, diplomatik anlaşmazlığın ve savaşların temelinde jeopolitik unsuru yatmaktadır.

Bizim için de jeopolitik, ülkemizi değerlendirmemize, sorunlarımızı anlamamıza, milli çıkarlarımızın ne yönde olduğunu takdir etmemize, bu suretle milli güvenlik politikamızın genel esasları ile milli hedeflerinin ne olması gerektiğini belirlememize yardımcı olmaktadır.

3. Jeostrateji

Jeostrateji, jeopolitiğin bir alt dalı, siyasi ve askeri planlamayı bilgi açısından destekleyen, tutarlı hale gelmesini sağlayan veya etkileyen coğrafik etkenler tarafından ilkesel olarak rehberliği yapılan bir dış politika çeşididir.

Bütün stratejilerde olduğu gibi, jeostrateji hedeflere ulaşmak için seçileceklerle ilgilidir. Bu durumda üzerine yoğunlaşılacak olunan unsurlar, bir ülkenin yerel, bölgesel veya küresel düzeyde düşünülen hedefleri ile, kıt veya bol olmaları açısından, kaynaklarıdır.

Bilindiği gibi 19.yüzyıldan itibaren kapsamı genişleyen strateji, barışta ve savaşta milli politikayı yalnızca askeri strateji yönüyle değil; ekonomik, politik, psikolojik, teknolojik ve moral yönleriyle de düzenlemek ve uygulamak sanatı olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Bu gelişme sonucunda askeri stratejinin milli stratejinin bir elemanı olduğu anlaşıldı. Milli strateji ise, bir milletin barışta ve savaşta milli çıkarlarını korumak ve geliştirmek, milli hedeflere ulaşmak için milli gücünü geliştirmek ve kullanmak sanatıdır. Milli güç ise, bir milletin ekonomik, politik, askeri, teknolojik, moral ve benzeri güçlerinin toplamıdır.

4. Türkiye'nin Jeopolitik Durumu

Türkiye, resmi adı Türkiye Cumhuriyeti, topraklarının bir bölümü Avrupa'da, daha büyük bir bölümü Asya'da yer alan bir Akdeniz ve Orta Doğu ülkesidir. Yüzölçümü 779.452 kilometrekaredir. Türkiye genel görünüm olarak doğu-batı doğrultusunda uzanan ve boyu 1600 km, eni de 600 km olan bir dikdörtgen biçimindedir. Türkiye'nin kara sınırları 2753 km, deniz kıyıları ise 8333 km uzunluğundadır. Türkiye'nin, Gürcistan-Ermenistan-Azerbaycan sınırının uzunluğu 610 km, İran sınırı 454 km, Irak sınırı 331 km, Suriye sınırı 877 km, Bulgaristan sınırı 269 km, Yunanistan sınırı ise 212 km uzunluğundadır. Üç yandan ılık denizlerle kuşatılmış olan ülkenin başlıca özelliği, Kuzey Yarıküre'de Ekvator ile Kuzey Kutup Bölgesi arasında merkezi bir konumda olmasıdır. Eski dünyanın karaları arasında yer

almasına karşın denizlerle çevrilmiş ve orta kuşak iklim içinde bulunması nedeniyle tarih boyunca bu topraklarda yaşamış medeniyetlere önemli üstünlükler sağlamıştır.

Türkiye'nin başkenti Ankara ve nüfusu 72 milyondur. İdari açıdan 81 il ve 850 ilçeye (2009) bölünmüş olan Türkiye, Asya ve Avrupa arasında bir köprü konumundadır. Türkiye, 185 dünya ülkesi içinde nüfus itibarıyla 15., toprak büyüklüğü itibarıyla 32. ve ekonomik gücü itibarıyla 16. sırada olan bir dünya devletidir.

Türkiye, jeopolitik ve jeostratejik konumu itibarıyla; dünyanın en önemli petrol rezervlerine sahip Orta Doğu ve Hazar Havzası, önemli deniz ulaştırma yollarının kavşağı durumunda bulunan Akdeniz Havzası, tarihte her zaman önemini sürdürmüş olan Karadeniz Havzası ve Türk Boğazları, SSCB ve Yugoslavya'nın dağılması sonucu yapısal değişikliklere uğrayan Balkanlar, etnik çatışmalar yanında, zengin tabii kaynaklara sahip Kafkasya ve bunun daha ötesinde Orta Asya'nın oluşturduğu coğrafyanın merkezinde etkili bir konumda bulunmaktadır. Üç kıtayı birbirine bağlayan ve çok önemli bir jeostratejik konuma sahip olan Türkiye, aynı anda bir Avrupa, Asya, Balkan, Kafkas, Ortadoğu, Akdeniz ve Karadeniz ülkesidir. Kısacası Türkiye bir Avrasya ülkesidir.

Türkiye'nin jeostratejik önemini pekiştiren diğer özellikleri ise; demokratik, lâik, sosyal bir hukuk devletine sahip ve piyasa ekonomisini kabul etmiş bir ülke olarak batı sistemlerini uygulaması ve batının tüm kurumlarıyla bütünleşmeyi benimsemiş olması, 1990'lı yıllardan itibaren büyük değişmelere sahne olan Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya ülkeleriyle tarihten gelen kültür birliğine ve gelişen olumlu ilişkilere sahip olması, Kafkasya ve Orta Asya petrol ve doğal gazının batıya ulaştırılması için belirlenen güzergâhlardan birini ve en önemlisini ihtiva etmesi, BM ve NATO'nun barışı koruma, bölgesel güvenlik ve istikrara yönelik girişimlerine iştirakleri ve bazılarında üstlendiği öncü rol ile Avrupa Güvenlik Mimarîsi üzerinde tartışılmaz bir ağırlığa sahip olmasıdır.

20. yüzyılın sonlarında dünyadaki köklü ve hızlı gelişmeler, Türkiye'ye hem farklı sorumluluklar yüklemiş, hem de yeni fırsat ve ufuklar açmıştır. Türkiye, Kuzey Atlantik İttifakı (NATO)'nın bir kanat ülkesi konumundan çıkmış, Avrupa'yı Asya'ya bağlayan Avrasya kuşağında merkezî bir duruma gelmiş, politik, güvenlik ve ekonomik açılardan büyük bir rol ve önem kazanmıştır. Türkiye, geniş olduğu kadar, sorunlar, çatışmalar ve istikrarsızlıklar içeren bir coğrafyada yaşamaktadır. Ancak Türkiye, böyle bir bölgede bir barış ve istikrar adası olma özelliğini koruma başarısını göstermiştir. Türkiye, Avrupa'dan Pasifik'e ve Orta Doğu'ya uzanan geniş coğrafyada yer alan ender demokrasilerden biridir. Anadolu Yarımadasının sunduğu zenginlikler

ile tarih boyunca jeopolitik bir kavşak niteliği taşımış olan bu topraklarda yaratılan insanî değerlerin en güzel yönlerini benimseyen Türkiye Cumhuriyeti, çeşitli kültürlerin güzel bir sentezini oluşturmaktadır. Demokratik, müreffeh ve istikrarlı bir Türkiye, doğu ile batının değerlerinin bütünleşip, bir arada yaşayabileceğinin çarpıcı kanıtıdır. Türkiye'nin hem doğulu, hem de batılı yönleri, üyesi olduğu uluslararası örgütlerin çeşitliliği ile de kendini göstermektedir. Türkiye aynı anda NATO, Avrupa Konseyi, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ), Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı (ECO), D-20 ve İslâm Konferansı Örgütü (İKO) üyesi olan yegâne devlettir. Türkiye, tarihî, coğrafî ve kültürel açılardan doğunun olduğu kadar, yine aynı kıstaslarla değerlendirildiğinde, tartışmasız biçimde batının da bir parçasıdır. Türkiye'nin altı asır boyunca Avrupa ile mevcut ortak tarihi bunun en belirgin kanıtıdır. Batının köklü demokrasileri ve pazar ekonomileri ile doğunun ümit vadeden genç demokrasilerini, Karadeniz ile Akdeniz'i, NATO ile İslâm dünyasını, gelişmiş ülkelerle gelişmekte olanları ve farklı kıtaları birbirine bağlayan Türkiye, İslâm ve diğer dinler arasında da bir dostluk ve iş birliği köprüsüdür. Türk tarihi bu olgunun zenginlikleriyle doludur.

Türkiye ayrıca, gelecek yüzyılda Hazar ve Orta Asya doğal kaynaklarının batıya ulaşmasında doğal bir köprü rolü üstlenmektedir. Dünya doğal enerji kaynaklarının %70'i Türkiye'nin etrafında kümelenmiştir. Hazar petrolünün batıya taşınmasını öngören ve uluslararası camiadan büyük destek bulan Bakü-Ceyhan-Tiflis projesi, petrol nakil güzergâhı bakımından en istikrarlı ve güvenli ortamı sunmakta ve çevre korunması bakımından da en az riski taşımaktadır. Bölgedeki zengin doğal kaynakların işletilmesini ve batıya naklini bölgesel iş birliği ve refahın artırılması için altın bir fırsat olarak gören Türkiye, söz konusu kaynakların dünya pazarlarına nakli için birden çok hattın kullanımını desteklemekte ve bu yönde siyasî iradesini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, Hazar Havzası'nın doğal zenginliklerinin dünya pazarlarına ulaşmasıyla birlikte Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelik insan ve mal trafiğinde meydana gelen artışın gerekli kıldığı Trans-Kafkasya Ulaşım Koridoru'nun hayata geçirilmesi bakımından da Türkiye anahtar ülke durumundadır. Avrasya'nın karşısına tarihin çıkarmış olduğu yeni potansiyel ekonomik fırsat iyi değerlendirildiği takdirde, bu coğrafyada barış, istikrar, refah ve iş birliğinin kalıcı hâle getirilmesi mümkün olabilecektir.

Türkiye bir barış ve istikrar adası olma niteliğine ilâveten kaynaklarının zenginliği, demografik yapısı, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına saygıya dayanan demokratik, lâik rejimi, ekonomisinin dinamizmi, üretim kapasitesi, endüstrisinin rekabet gücü ile bir cazibe merkezi olarak içinde bulunduğu sancılı coğrafyanın barış, istikrar ve refah yönünde değişiminin itici gücü olabilir. Türkiye, bu yapısı ile bölgede örnek bir ülkedir ve değişen dünya konjonktüründe jeopolitik, jeostratejik ve ekostratejik konumu nedeniyle önemi giderek artmaktadır. Türkiye,

dünya ekonomileriyle bütünleşme bakımından, bir taraftan küreselleşme hareketleri içinde yer almış, diğer taraftan da ekonomik güç odaklarından Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması (NAFTA) ve Türkiye'nin Atlantik-Avrupa ve Avrasya kuşakları içinde özel bir konumu vardır. Batı toplumu ile bütünleşme hedefi güden, ayrıca İslâm âleminin demokratik, lâik ve çağdaş üyesi olan bir ülke durumundadır. Türkiye; Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Asya'da Türkçe konuşan 200 milyonluk bir nüfusun da merkezinde bulunmaktadır. Başta Türk dilleri konuşan toplumlar olmak üzere, yeni bağımsız devletlerin örnek aldıkları bir model teşkil etmektedir. Türkiye, varlığı ve başarılarıyla, İslâmiyet'le demokrasinin bağdaştığının; ekonomik, sosyal ve kültürel bir kalkınmanın demokratik bir ortamda da gerçekleştirilebileceğinin somut bir kanıtıdır. Dünyanın aradığı uzlaşmalar Türkiye'nin bünyesinde mevcuttur. Türkiye dış politikasında etkinliğini; bu bünyeden alan bir uzlaştırma, barıştırma ve iş birliğinde buluşturma işlevini sürdürme kararlılığındadır.

Avrupa güvenliğinin Balkanlar, Doğu Avrupa, Ortadoğu ve Kafkasya'da pekiştirilmesi, barış ve iş birliğinin güçlendirilmesi hedefleri ancak Türkiye'nin katılımıyla ve somut katkısı ile gerçekleştirilebilir. Türkiye uluslar arası ilişkilerde geçerli olması gereken çağdaş norm ve davranış kurallarının savunucusudur. Bunların global ve bölgesel düzeylerde yaşama geçirilmesi için her türlü çabayı göstermektedir.

Türkiye'nin dışarıda izlediği siyasî hedeflerin bir yandan çevresindeki mevcut ve potansiyel ihtilâfların kontrol altına alınmasına, diğer yandan bölgesel entegrasyon ve iş birliği yoluyla kalıcı barış ve istikrarın sağlanmasına yönelik olması tabiidir. Türkiye'nin bölgede oynadığı rolün temel felsefesini; ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi, siyasî istikrarın tesisi ve bölge ülkelerinin dünya ile entegrasyonunun sağlanması hedefleri oluşturmaktadır. Türkiye bu anlayışla demokrasiyi, hoşgörüyü, hukuk devleti niteliklerini ve lâikliği çevresine yansıtmaktadır. Zira Türkiye bunları en iyi yapabilecek durumda bulunan nadir ülkelerden biridir ve bu konuda sorumluluklarını üstlenmektedir. 21.yüzyılda Türkiye'nin vizyonu; bölgesel zenginliklerini, entegre olma hedefi içinde olduğu Avrupa'ya taşıyan, küreselleşme olgusunu ileri götüren ve bu hareket içinde belli başlı bir rol sahibi olarak ortaya çıkan ve nihayet kalkınma ve iş birliği hamlelerinde barıştan yana ve öncü bir ülke olmaktır. Bu vizyon gerçekleşme yolundadır. Balkanlardan Orta Asya'ya kadar Türkiye'nin önünde yeni ufuklar açılmış, yepyeni iş birliği ve dayanışma imkânlarına kavuşulmuştur. Bu anlayışla Türkiye, dışarıya daha fazla açılmakta ve coğrafi uzaklığın önemli olmadığı günümüz dünyasında, Uzak Doğu'dan Lâtin Amerika'ya kadar uzanan geniş bir yelpaze içinde dostlar, pazarlar ve yeni ilişki ağları aramakta, kısaca bir dünya devleti olma yolunda hızla ilerlemektedir.

Türkiye, sorumluluklarının bilincinde olarak, kendisini 21'inci yüzyılda üstleneceği role hazırlamaktadır. Zira Türkiye, lâik ve demokratik rejimiyle bir model

ülkedir ve bu niteliklerini 21'inci yüzyılda da korumaya devam edecektir. Ayrıca Türkiye, yeni yüzyılda çok taraflı bir ekonomik ilişkiler ağının merkezi hâline gelecektir. Öte yandan Türkiye, doğu ile batı arasında çeşitli açılardan başarıyla ifa ettiği köprü vazifesini, 21'inci yüzyılda daha etkin biçimde sürdürecektir. Üç tarafı denizlerle çevrili bir eski dünya ülkesi olan Türkiye, dünya üzerindeki yeri ve konumu bakımından önemli ayrıcalıklar kazanan bir ülke konumundadır. Asya ve Avrupa kıtaları arasında bir köprü konumunda olması ve önemli yer altı kaynaklarına sahip olduğundan dolayı tüm dünya ülkelerinin gözü Türkiye'nin verimli topraklarındadır. İklim ve doğal güzellik bakımından da şanslı bir ülke olan Türkiye, ılıman iklim kuşağında olduğundan yılda dört mevsimi yaşayabilen bir ülkedir. Bu özelliği tarım alanında önemli bir etken olmuştur. Her türlü tarıma açık olan Türkiye toprakları, verimli olup her mevsim işlenebilme özelliğine sahiptir. Doğal güzellikleri ve denizlere kıyısı olması nedeniyle turizm alanında önemli ayrıcalıklar kazanan ülkemiz ne yazık ki izlenen yanlış politikalardan dolayı bu özelliğinden yeteri kadar yararlanamamaktadır. Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin hemen hemen tamamının bu özelliklerinden en iyi şekilde yararlanmalarına karşın ülkemizde turizm için yapılan çalışmalar yeterli olmamaktadır. Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan boğazlar gibi önemli geçiş yollarına sahip olması da Türkiye için önemli bir şanstır. Bu geçiş yolları gerektiği gibi kullanılırsa Türkiye'ye önemli kazanç kaynakları yaratabilir.

NATO gibi askeri birliklerde bulunması Türkiye'nin lehinde yer alan önemli ayrıcalıklardan biridir. Tüm bu ayrıcalıklara rağmen Türkiye'yi tehdit eden çeşitli unsurlar da mevcuttur. Bu unsurlardan en önemlisi artık yavaş yavaş etkisini kaybeden *terör*'dür. Terörle mücadele için ayrılan bütçe ülke ekonomisi de önemli yaralar açmaktadır. Ayrıca komşu ülkelerle olan sorunları da Türkiye'nin önemli sorunlarından biridir. Bunların yanında enerji ve ekonomik sorunlarla da uğraşan Türkiye, bu zorlukları yenip aydınlığa çıkacak güçte bir ülkedir.

Kaynakça

- ABADAN, Yavuz; Mustafa Kemal ve Çetecilik, İstanbul, 1964
ADAMOF, E; Çarlık Belgelerinde Anadolu'nun Paylaşılması, Kaynak Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 2001
AFETİNAN, Ayşe; Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Ankara, 1986
AFETİNAN, Ayşe; Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Ankara, 1969
AĞAOĞLU, Samet; Kuva-yı Milliye Ruhı, Ankara, 1981
AKBABA, Bülent; "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersinin Öğretiminde

- Karşılaşılan Sorunlar (Gazi Üniversitesi Örneği), Akademik Bakış, Cilt 1, Sayı 2, Ankara, 2008
- AKÇURA, Yusuf; Üç Tarz-ı Siyaset, Ankara, 1987
- AKDAĞ, Mustafa; Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Ankara, 1975
- AKGÜN, Seçil; Halifeliğin Kaldırılması ve Lâiklik, Ankara, 1987
- AKGÜN, Seçil; Tevhid-i Tedrisat, Cumhuriyet Devrinde Eğitim, İstanbul, 1983
- AKŞİN, Sina; İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, İstanbul, 1976
- AKYÜZ, Yahya; Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922), Ankara, 1975
- APAK, Rahmi; İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, Ankara, 1990
- ARIBURNU, Kemal; Milli Mücadelede İstanbul Mitingleri, Ankara, 1951
- ARIK, Remzi Oğuz; Türk İnkılâbı ve Milliyetçiliğimiz, Ankara, 1981
- ARMAOĞLU, Fahir; 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Ankara, 1983
- AŞKUN, V. Cem; Sivas Kongresi, İstanbul, 1963
- ATABAY, Mithat; Aydınlanma Çağı ve Avrupa, Ankara, 2004
- ATATÜRK, Mustafa Kemal; Nutuk, İstanbul, 1982
- ATATÜRK, Nutuk Vesikalar, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1991
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I-III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1991
- ATAY, Falih Rıfkı; Bana Atatürk'ün Anlattıkları, İstanbul, 1955
- ATAY, Falih Rıfkı; Çankaya, İstanbul, 1984
- ATEŞ, Toktamış; Lâiklik-Dünyada ve Türkiye'de, Ankara, 1994
- AYBARS, Ergün; İstiklal Mahkemeleri, Ankara, 1981
- AYBARS, Ergün; Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, I, İzmir, 1986
- AYDEMİR, Şevket Süreyya; İkinci Adam, İstanbul, 1973
- AYDEMİR, Şevket Süreyya; Suyu Arayan Adam, İstanbul, 1993
- AYDEMİR, Şevket Süreyya; Tek Adam, İstanbul, 1963
- AYDIN, Mesut; Milli Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri, İstanbul, 1992
- AYSAN, Mustafa A.; Atatürk'ün Ekonomi Görüşü, Atatürk Yolu, İstanbul, 1981
- AYTAÇ, Kemal; Atatürk'ün Eğitim Görüşü, Atatürkçülük (İkinci Kitap), İstanbul, 1984
- BALCIOĞLU, Mustafa; Birinci Dünya Savaşına Girişimizle İlgili Tartışmalar ve Yeni Belgeler, Tarih ve Toplum, Sayı 14, Haziran 1993
- BAŞGÖZ, İlhan ve H. E. Wilson; Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk, Ankara, 1988
- BAYAR, Celal; Atatürk'ten Hatıralar, İstanbul, 1955
- BAYAR, Celal; Ben de Yazdım, İstanbul, 1967
- BAYKAL, Bekir Sıtkı; Heyet-i Temsiliye Kararları, Ankara, 1974

- BAYKARA, Tuncer; XIX. Yüzyılda Anadolu'nun İktisaden Çöküşü ve Bugüne Etkileri, B.T.T.D., Sayı 25, İstanbul, 1969
- BAYKARA, Tuncer; Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri, İzmir, 1996
- BAYTOK, Taner; İngiliz Belgeleriyle Sevr'den Lozan'a Dünden Bugüne Ne Değişti, İstanbul, 2007
- BAYUR, Yusuf Hikmet; Türk İnkılâbı Tarihi, Ankara, 1983
- BAYUR, Yusuf Hikmet; Türkiye Devletinin Dış Siyaseti, Ankara, 1995
- BAYRAKTAR, Bayram; Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009
- BELN, Fahri; Türk Kurtuluş Savaşı, Ankara, 1973
- BERKES, Niyazi; Atatürk ve Devrimler, İstanbul, 1982
- BERKES, Niyazi; Türkiye'de Çağdaşlaşma, Ankara, 1973
- BIYIKLIOĞLU, Tefik; Atatürk Anadolu'da (1919-1921), Ankara, 1959
- BOZOK, Salih ve Cemil Bozok; Hep Atatürk'ün Yanında, İstanbul, 1985
- BUDAK, H. Ömer; Sevr Paylaşımı, Ankara, 2002
- CANDAN, Ahmet Sait; Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, İzmit, 2010
- CEBESÖY, Ali Fuat; Milli Mücadele Hatırları, İstanbul, 1953
- Cemal Paşa; Hatıralar, İttihat ve Terakki ve Birinci Dünya Harbi, (Haz. Behçet Cemal) 1959
- ÇAĞLAYAN, Tuncer; " Mustafa Kemal Paşa'nın Havza Günleri", 19 Mayıs ve Milli Mücadele'de Samsun Sempozyumu (20-22 Mayıs 1919) Bildiriler, Ondokuz Mayıs Üniversitesi AİİT. Araştırma ve Uygulama Merkezi yayını, Samsun, 2000
- ÇERKES ETHEM; Çerkes Ethem'in Hatıraları, İstanbul, 1962
- DAYI, S. Esin Derinsu; " Milli Mücadele'de Elviye-i Selase/ Üç Sancak Meselesi", Türkler, C.XVI, s. 157-167
- DOĞAN, Avni; Kurtuluş Savaşı ve Sonrası, İstanbul, 1964
- DUMONT, Paul; Mustafa Kemal, Ankara, 1994
- DURU, Orhan; Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları, İstanbul, 1978
- ERGİL, Doğu; Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi, Ankara, 1981
- EROĞLU, Hamza; Atatürk ve Milli Egemenlik, Ankara, 1987
- EROĞLU, Hamza; Türk İnkılâp Tarihi, İstanbul, 1982
- ESENİN, Kenan; Milli Mücadelede İç Ayaklanmalar, İstanbul, 1975
- EVANS, Laurence; Türkiye'nin Paylaşılması (1914-1924), İstanbul, 1972
- FEYZİOĞLU, Turhan; Atatürk ve Milliyetçilik, Ankara, 1985
- GAULIS, B. Georges; Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği, İstanbul, 1981
- GENCER, Ali İhsan ve Sabahattin Özel; Türk İnkılâp Tarihi, İstanbul, 2004
- GİRİTLİ, İsmet; Günümüzde Atatürkçülük, İstanbul, 1998
- GOLOĞLU, Mahmut; Sivas Kongresi, Ankara, 1969
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip; Milli Mücadele Başlarken, Ankara, 1959

- GÖRGÜLÜ, İsmet; On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922, Ankara, 1993
- GÖRGÜLÜ, İsmet; Büyük Taarruz, Ankara, 1997
- GÖYÜNÇ, Nejat; Osmanlı İdaresinde Ermeniler, İstanbul, 1983
- GÖYÜNÇ, Nejat; Atatürk ve Milli Mücadele, İstanbul, 1984
- GÜLER, Ali; İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları, Ankara, 1988
- GÜNDÜZ, Necati; Atatürk Çağı ve Zihniyeti, Ankara, 1973
- GÜNEŞ, İhsan; Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923), Ankara, 1997
- GÜNEŞ, İhsan; " Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İstiklal Savaşı'nın Yönetimini Ele Alması", Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 1/1, Yükseköğretim Kurulu yayınları, Ankara, 1989
- GÜRÜN, Kamuran; Ermeni Dosyası, Ankara, 1985
- GÜVENÇ, Bozkurt; Türk Kimliği-Kültür Tarihinin Kaynakları, Ankara, 1994
- HANİOĞLU, Şükrü; "Osmanlılık", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C.V, İletişim Yay., İstanbul, 1985
- ILGAR, İhsan; Çanakkale Savaşları, Ankara, 1985
- IMBERT, Paul; Osmanlı İmparatorluğu'nda Yenileşme Hareketleri,
- IRMAK, Sadi; Atatürk Devrimleri Tarihi, İstanbul, 1973
- İbrahim Temo'nun İttihat ve Terakki Anıları, İstanbul, 1987
- İLGAZİ, Abdullah; Aksanyar Necati; Bıyıklı Mustafa; Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Savaş Yayınevi, 2011
- İLGÜREL, Mücteba; Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999
- İĞDEMİR, Uluğ; Sivas Kongresi Tutanakları, Ankara, 1986
- İNALCIK, Halil; " Sened-i İttifak ve ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu", Belleten, .XXVII, Ankara, 1964
- İNALCIK, Halil; " Tanzimatın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler", Belleten, .XXVII, Ankara, 1964
- İstikbal Harbinin Esasları Kazım Karabekir Paşa'nın Hatıratı,Basın Kitabevi, İstanbul, 1981
- KAHRAMAN, Kemal; Milli Mücadele, İstanbul, 1992
- KANSU, M. Müfit; Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Ankara, 1988
- KARABEKİR, Kazım; İstiklal Harbimiz, İstanbul, 1969
- KARAL, Enver Ziya; Atatürk'ten Düşünceler, İstanbul, 1981
- KARAL, Enver Ziya; Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), Ankara, 1978
- KARAL, Enver Ziya; "Birinci Dünya Harbi'nden Lozan Muahedesine Kadar Türkiye'nin Siyasi Olayları", Yeni Türkiye, İstanbul, Nebioğlu Yayınları, 1959
- KARPAT, Kemal H.; Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul, 1967
- KAYIRAN, Mehmet; " Tekalif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.V. S. 515, 1995

- KAYNAR, Reşat; Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1985
- KENNEDY, Paul; Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, Ankara, 1990
- KINROSS, Lord; Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu, İstanbul, 1994
- KIRZIOĞLU, Fahrettin; Türk İnkılap Tarihi, Erzurum, 1977
- KIRZIOĞLU, Fahrettin; Bütünüyle Erzurum Kongresi, C.I. Ankara, 1993
- KİLİ, Suna; Atatürk Devrimi: Bir Çağdaşlaşma Modeli, Ankara, 1981
- KOCATÜRK, Utkan; Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938, Ankara, 1988
- KOCA, Salim; Yalçın Semih; " Atatürk'ün Dokuzuncu Ordu Müfettişliği'ne Tayininde Osmanlı Genel Kurmayı'nın Rolü", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, S. 29, Temmuz 1994
- Koçi Bey Risalesi, Sadeleştiren: Zuhuri Danışman, Ankara, 1985
- KÖSTÜKLÜ, Nuri; "I. İnönü Muharebesi ve Siyasi Sonuçları Üzerinde Bazı Düşünceler", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.VII, S.21, Temmuz 1991
- KÖSTÜKLÜ, Nuri; " İkinci İnönü Zaferi'nin Anadolu'da ki Yankıları", Milli Kültür, S.83, Nisan 1991
- KÖSTÜKLÜ, Nuri; Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Araştırmaları I, Çizgi Kitabevi; 2013
- KURAN, Ercüment; Atatürkçülük Üzerine Denemeler, Ankara, 1981
- KURAN, Ercüment; "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yenileşme Hareketleri"
- KURAT, Yuluğ Tekin; Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması, Ankara, 1976
- KURTCEPHE, İsrail; Türk-İtalyan İlişkileri, Ankara, 1995
- KÜÇÜK, Cevdet; Osmanlı Diplomasisinde Ermeni Meselesinin Ortaya Çıkışı, İstanbul, 1984
- LEWIS, Bernard; Modern Türkiye'nin Doğuşu, Ankara, 1984
- LOTI, Pierre; Türkler Üzerine Makaleler, İstanbul, 1995
- MARDİN, Şerif; Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri (1895-1900), İstanbul, 1994
- MELEK, Kemal; Doğu Sorunu ve Milli Mücadelenin Dış Politikası, İstanbul, 1985
- MUMCU, Ahmet; Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, İstanbul, 1979
- MUMCU, Ahmet; Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II, Eskişehir, 1997
- MÜDERRİSOĞLU, Alptekin; Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları, Ankara, 1990
- NEBİOĞLU, Osman; Bir İmparatorluğun Çöküşü ve Kapitülasyonlar, Ankara, 1986
- OKYAR, Fethi; Üç Devirde Bir Adam, İstanbul, 1980
- ORBAY, Rauf; Siyasi Hatıralarım I, İstanbul, 1993
- ORTAYLI, İlber; II. Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu, Ankara, 1981

- ÖNSOY, Rifat; Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii ve Sanayileşme Politikası, Ankara, 1988
- ÖZDALGA, Numan; Türk Boğazlarının Tarih İçindeki Önemi, İstanbul, 1965
- ÖZKAYA, Yücel; "Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Dernekler", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.IV, S.10, Kasım 1987
- ÖZKAYA, Yücel; "İstanbul'un İşgali Üzerine Aydınların İstanbul'dan Ankara'ya Kaçışı Olayı", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.V., S.13, Kasım 1988
- ÖZTOPRAK, İzzet; Kurtuluş Savaşında Türk Basını, Ankara, 1981
- ÖZTOPRAK, İzzet; "Türkiye'nin İşgali ve Milli Direniş Hareketleri", Türkler, C.XV, S.583-604
- PAKALIN, Mehmet Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1983
- PERİN, Cevdet; Atatürk Kültür Devrimi, İstanbul, 1981
- SAFA, Peyami; Türk İnkılâbına Bakışlar, Ankara, 1988
- SALAHİ, R. Sonyel; "Mondros'tan Samsun'a Türk Kurtuluş Mücadelesi'nin Doğuşu", Türkler, C.XV, S.606-616
- SANDER, S. Oral; Siyasi Tarih I, Ankara, 1992
- SELEK, Sabahattin; Anadolu İhtilali, Cem Yayınları, Ankara, 1979
- SELEK, Sabahattin; Milli Mücadele, İstanbul, 1971
- SHAW, Stanford ve E.K. Shaw; Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, İstanbul, 1983
- SONYEL, Salâhi R.; Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, Ankara, 1986
- SOYSAL, İsmail; Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara, 1983
- SİNA, Akşin; İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, İstanbul, 2004
- ŞİMŞİR, Bilal N.; İngiliz Belgelerinde Atatürk, Ankara, 1973
- TANSEL, Selahattin; Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, İstanbul, 1991
- TBMM Gizli Celse Zabıtları, Ankara, 1985
- TEZER; Şükrü; Atatürk'ün Hatıra Defteri, Ankara, 1972
- TİMUR, Taner; Türk Devrimi: Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli, Ankara, 1968
- TUNAYA, Tarık Zafer; Türkiye'de Siyasal Partiler, İstanbul, 1984
- TUNAYA, Tarık Zafer; Türkiye'nin Siyasal Hayatında Batılılaşma Hareketleri, İstanbul, 1996
- TURAN, Şerafettin; Türk Devrim Tarihi, Ankara, 1991
- TURHAN, Mümtaz; Kültür Değişimleri, İstanbul, 1959
- TÜFEKÇİ, Gürbüz G.; Atatürk'ün Düşünce Yapısı, Ankara, 1986
- TÜRKDOĞAN, Orhan; Kemalist Modelde Devlet ve Fert İlişkileri, İstanbul, 1982
- TÜRKGELDİ, Ali Fuat; Görüp İşittiklerim, Ankara, 1984
- Türk İstikbal Harbi; II. Cilt, (Batı Cephesi), Genelkurmay Yayınları
- Türk İstikbal Harbi; III. Cilt, (Doğu Cephesi), Genelkurmay Yayınları

- Türk İstikbal Harbi; IV. Cilt, (Güney Cephesi),Genelkurmay Yayınları
 UÇAROL, Rıfat; Siyasi Tarih, İstanbul, 1985.
 ULUĞ, Naşit Hakkı; Siyasi Yönleriyle Kurtuluş Savaşı, İstanbul, 1975
 ÜÇÖK, Coşkun; Siyasi Tarih (1789-1960), Ankara, 1980
 ÜLKEN, Hilmi Ziya; Çağdaş Düşünce Tarihi, İstanbul, 1986
 ÜLKEN, Hilmi Ziya; Millet ve Tarih Şuuru, İstanbul, 1948
 WALDER, David; Çanakkale Olayı, İstanbul, 1970
 YALÇIN, Ayhan; Belgeler Işığında Türk Ermeni Meselelerinin İçyüzü, İstanbul, 1975
 YASA, İbrahim; Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları, Ankara, 1970
 YURTSEVEN, Refik; Türk Devrimi ve Kurtuluş Savaşı, Ankara, 1976
 YÜKSEKÖĞRETİM KURULU; Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Türk İnkılabının
 Hazırlık Dönemi ve Türk İstiklal Savaşı
 ZÜRCHER, Eric; Milli Mücadelede İttihatçılık, İstanbul, 1987 ZÜRCHER, Eric;
 Modernleşen Türkiye'nin Tarihi,İstanbul, 1986